

Esej

DA LI JE MOGUĆE STVORITI IDEALNU DRŽAVU DANAS?

Nemanja Tubonjić¹

Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci
nemanja55@mail.com

Pitanje države se često postavlja kao pitajne društva i tu se u velikoj mjeri zanemaruje ne samo porijeklo države nego i njena funkcija u društvenim odnosima. Zato je važno pronaći suštinu samih stvari, ne samo o porijeklu države u određenom istorijskom smislu, nego i o onim materijalnim uslovima koji daju mogućnost tom porijeklu. Prepoznavanje materijalnih uslova u stvaranju određenih društvenih fenomena, da li oni bili konkretno društvene institucije, ideje u glavama ljudi ili bilo šta drugo, važno je radi održavanja, izgradnje i jačanja kritičke svijesti koja teži istini sa jedne strane i naučne analize koja potvrđuje principe ove svijesti sa druge strane. Time stvaramo sintezu koja jeste naučno (kritičko) mišljenje. Da bi mogli odgonetnuti ono što jeste korijen i funkcija države moramo se pozabaviti pitanjima osnova sve ljudske aktivnosti i onim drugim tumačenjima ljudskih odnosa koji ne zadiru toliko u same osnove, tj. koji ne ulaze u saznanje osnovnih pokretačkih snaga društva. Kritika mora imati svoj predmet da bi mogla biti kritikom, a da bi se potvrdila kao kritika ona mora davati odgovore, konkretne, razumne i u krajnjoj instanci naučne. Samo na taj način možemo prestati sa postavljanjem pitanja o idealnom i razumjeti da je mogućnost stvaranja

onog boljeg sadržana u ljudskoj praksi i ljudskim odnosima. Zato ćemo za početak prikazati neke od klasičnih teorija koje objašnjavaju šta jeste država, ali koje ostaju na polju jednostranog, mehaničkog materijalizma ili čak koje ostaju na polju čistog idealizma. Platon je shvatao državu kao ostvarenje ideje pravde i morala, a samom državom treba da upravljaju filozofi kao ljudi koji su jedino dostižni tog upravljanja. Za njega je država odraz božanstvene ideje, a uloga pojedinca u državi je predodređena nekim već datim prirodnim osobinama. Aristotel će smatrati da je čovjek državotvorno stvorenje. Van države žive samo životinje i bogovi. I Platon i Aristotel će u određenom smislu tako društvo poistovjećivati sa državom. Kroz čitav srednji vijek država će se smatrati kao bogom dana tvorevina, a pozicija vladara, ili apstraktnije rečeno – upravljača, će na isti način biti određena po božijoj nužnosti. Hegel će smatrati da je država ostvarenje apsolutne ideje, jedan njen najviši oblik u kome čovjek postiže slobodu i moralno savršenstvo. Sa druge strane nalazimo teorije društvenog ugovora, poput Hobsove, gdje je država prikazana kao sredstvo balansa u kome se lišavamo užasa prvobitne zajednice u kojoj vlada rat svih protiv svih, ili neke druge teorije društvenog ugovora koje će opet pojavi same države

¹ Udruženje za promovisanje kulture i mišljenja Sofia svake godine organizuje takmičenje u pisanju argumentativnih eseja iz filozofije, na kojem mogu učestvovati srednjoškolci i studenti Bosne i Hercegovine. Takmičenje se odvija putem Konkursa za najbolji filozofski esej, a prvo mjesto i novčanu nagradu od 200,00 konvertibilnih maraka za 2021. godinu osvojio je Nemanja Tubonjić, student IV godine Filozofskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, Studijski program Filozofija.

pripisivati neki vid umnosti. U svim ovim teorijama vidimo samo pretpostavke i ideje o državi, ali teorije su razne i mi se ne trebamo baviti toliko tumačenjem raznih teorija o državi koliko se trebamo pozabaviti razumijevanjem da društvo nije država, nego da je država samo oblik uređenja društva i kao što je istorijski nastala, tako će nužno istorijski nestati. Sagledavajući istorijski materijal koji imamo ispred sebe o raznim ljudskim zajednicama mi vidimo da država nije društvo, ona je oblik društvenog uređenja. Država nije cjelina, ona je najsavršeniji vid opšteg otuđenja u pojedinačnoj vladavini, ali otuđenja koje stvara privid zajedništva. Država nije moral sama po sebi ili po nekoj drugoj nužnosti, jer je moral postojao i bez države. Država nije balans kojim se lišavamo horora prvobitne zajednice, nego je najsavršeniji oblik neravnomjernosti u kome horor dobija svoje permanentno ostvarenje i mehanizam racionalizacije. Država nije ostvarenje apsolutnog duha, ona je ostvarenje duha klasnog društva – njegov opšti izraz. Država nastaje kao oblik društvenog uređenja onda kada društvo postaje toliko veliko da mu je potrebna centralizovana vlast, tj. sloj ljudi administratora, a toliko nerazvijeno da su ti upravljači-administratori ujedno vlasnici nad sredstvima za proizvodnju kao društvena manjina koja upravlja nad proizvođačkom većinom. Ona je nužan proizvod u istorijskom razvoju ljudskog društva, a ne gola manifestacija ljudskih misli. Pa kako i od samih njenih početaka pa sve do danas u njoj možemo prepoznati tri dimenzije:

- upravljačko-birokratska, tj. njena politička dimenzija
- privatno-sopstvenička, tj. njena ekonomska dimenzija i
- dimenzija otuđenja

Politička dimenzija će biti javna vlast, danas u formi građanskog parlamentarizma i drugih državnih institucija koje su svojim upravljačkim karakterom uglavnom otuđene od ostalih masa. Državna volja je zakon kao volja vladajuće klase manifestovana kroz njene društvene odnose sa ugnjetenim klasama, kao interes privatnog vlasništva, čije je održavanje ostvareno dvojakom silom – fizičkom prinudom i ideološkim oblikovanjem masa u smislu racionalizacije trenutnog poretka. Ovo se dalje ra-

zvija u svoje različite forme državnog uređenja čija je svrha održavanje privatnog vlasništva ili njegova negacija koja rezultira negiranjem same države. Ekonomska dimenzija će biti privatno vlasništvo koje će svoju zaštitu naći u državi, a koje će manifestovati dva sveta pravila klasnog društva: tržišnu privredu koja će stvarati opštu društvenu nesigurnost usljed konkurentnosti i izrabljivanje radne snage od strane upravljača prema proizvođačima. Dimenzija otuđenja biće karakteristična i za prvu i za drugu dimenziju, njihov opšti izraz, njihova nužna osobina. Ljudi koji se biraju opštim pravom glasa jesu ljudi koji su u velikoj mjeri otuđeni od opšteg glasa većine ljudi u državi. Isto važi i za otuđenje u ekonomskoj dimenziji gdje većina ljudi koji stvaraju društvenu vrijednost nema mogućnost da nad istom upravlja. Tako u državi imamo dve stvarnosti – javnu i privatnu. Ova podjela je nužna jer onaj stepen razvijenosti proizvodnih sredstava i njima uslovljenih društvenih odnosa koji omogućavaju privatno vlasništvo, omogućavaju privatnom vlasništvu da stvara zakon koji će ga braniti – državu. Ali zar ekonomski život nije takođe javni život? Zar ekonomski život zajednice nije od javnog značaja za sve ljude te zajednice? Pa kako onda graditi idealnu državu ako država omogućava sve ono što nije "idealno", što je samo predstava idealnih uslova za život vladajućeg sloja? U odnosu na sve ostale ljude idealna država predstavlja samo idealan način ugnjetavanja tih ljudi. Idealna država, prema tome, predstavlja idealno otuđenje masa. To idealno otuđenje jeste idealna individualizacija – pojedinac za sebe, društveno biće van društvenosti. Tamo gdje je otuđenje pravilo društvenost je izuzetak koji se javlja samo kao privid. Ali tamo gdje društvenost započinje, tamo gdje široke mase stvaraju svoje mehanizme dogovaranja i upravljanja, tamo gdje se ti mehanizmi manifestuju na dnu društvene ljestvice i penju se ka vrhu prestaje svaka država, prestaje svaki vid opšteg otuđenja. Tako je odumiranje države uslov za izgradnju zajednice – kolektiviteta. Ovo ne samo da razbija stari ekonomski ili politički poredak kao pojedinost, ovo u potpunosti razbija čitav klasni poredak. Takvo društvo više nije društvo država nego istinski ljudsko društvo, potvrđenje čovjeka kao društvenog bića. Država nije nešto što je samo

po sebi loše i što u sebi nosi samo ono što je loše, ona je u ljudskom razvoju progresivna tvorevina ali je takođe nosilac negacije same sebe time što svaka daljnja demokratizacija države dovodi do razbijanja birokratizma kao njene suštine. Razbijanje birokratizacije u političkom smislu, kao i u ekonomskom smislu jeste dovršenje demokratizacije društva, njeno

ostvarenje. Ova ostvarena zajednica ljudi nije ništa drugo do samoupravna zajednica proizvođača, a ovaj nužan stepen razvoja samo da pokazuje da država nije vječna i da ona nije sama po sebi društvo, a ovo pitanje o kome i ljudi danas vode brigu svoje upotpunjenje našlo je u istorijskom materijalizmu.